

بایسته‌های حقوق بازار سرمایه (مقررات تحلیل‌گری)

دکتر محمد سلطانی

حامده اخوان هزاوه

سید مرتضی شهیدی

انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس
تهران: میدان ونک، خیابان ملا صدرا، شماره ۱۲، سازمان بورس و
اوراق بهادار، طبقه همکف، شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس
تلفن: ۴۱ - ۸۸۶۷۹۵۴۰
فکس: ۸۸۶۷۹۵۴۳
صندوق پستی
سایت انتشارات: www.bourseshop.ir
E-mail: info@sena.ir

بایسته های حقوق بازار سرمایه (مقررات تحلیل گری)

- تألیف: دکتر محمد سلطانی، حامده اخوان هزاوه، سید مرتضی شهیدی
- ناشر: شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس
- صفحه آرای: بابک حمید
- طراح جلد: محمد شهیدی کریم پور
- چاپ اول: ۱۳۹۰
- قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال
- شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه
- چاپ و صحافی: زلال کوثر
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۵۹-۲۲-۲

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: سلطانی، محمد، ۱۳۵۹
عنوان قراردادی: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور: بایسته های حقوق بازار سرمایه (مقررات تحلیل گری) / محمد سلطانی، حامده
اخوان هزاوه، سیدمرتضی شهیدی.
مشخصات نشر: تهران: شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس، انتشارات بورس، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۲۴۷ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۵۹-۲۲-۲
قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال
یادداشت: واژه نامه
موضوع: بازار سرمایه — قوانین و مقررات — ایران
موضوع: حقوق تجارت — ایران
موضوع: عقود و ایقاعات — ایران
شناسه افزوده: اخوان هزاوه، حامده
شناسه افزوده: شهیدی، سیدمرتضی، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره: ۲۸۱۳۹۰/۹۶۲KMH
رده بندی دیویی: ۵۵۰۹۲/۳۴۶
شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۹۸۸۲۱

فهرست اجمالی

۱.....	سخن ناشر
۳.....	مقدمه
۷.....	بخش نخست: مقررات تجاری
۱۱۷.....	بخش دوم: مقررات مالیاتی
۱۶۱.....	بخش سوم: قواعد عمومی قراردادها و قواعد حاکم بر عقود معین
۲۱۷.....	بخش چهارم: پردازشگری اطلاعات مالی
۲۴۳.....	نمونه پرسش‌های چهار گزینه‌ای
۲۵۹.....	پاسخ پرسش‌های چهار گزینه‌ای
۲۶۵.....	کتاب‌نامه

فهرست تفصیلی

۱.....	سخن ناشر.....
۳.....	مقدمه.....
۷.....	بخش نخست: مقررات تجاری.....
۷.....	فصل نخست: قانون تجارت.....
۷.....	مبحث نخست: الزامات حرفه‌ای تاجر.....
۸.....	گفتار نخست: ثبت نام در دفتر ثبت تجاری.....
۸.....	گفتار دوم: نگهداری دفاتر تجاری و نقش آنها در دعاوی تجاری و غیرتجاری.....
۱۱.....	مبحث دوم: شخصیت حقوقی.....
۱۵.....	مبحث سوم: انواع شرکت‌های تجاری.....
۱۵.....	گفتار نخست: شرکت با مسئولیت محدود.....
۱۶.....	بند نخست: تشکیل شرکت.....
۱۹.....	بند دوم: اداره شرکت.....
۲۱.....	بند سوم: نظارت بر شرکت.....
۲۲.....	بند چهارم: تصمیم‌گیری در شرکت.....
۲۴.....	گفتار دوم: شرکت تضامنی و شرکت نسبی.....
۲۴.....	بند نخست: ویژگی‌های شرکت‌های تضامنی و نسبی.....
۲۷.....	بند دوم: تشکیل شرکت.....
۲۷.....	بند سوم: اداره شرکت.....
۲۹.....	گفتار سوم: شرکت‌های مختلط.....
۳۲.....	گفتار چهارم: شرکت تعاونی.....
۳۳.....	مبحث چهارم: انحلال و تصفیه شرکت‌های تجاری.....

۳۴	گفتار نخست: اسباب انحلال
۳۴	بند نخست: انحلال ناشی از اراده
۳۵	بند دوم: انحلال ناشی از حکم قانون
۳۸	بند سوم: انحلال ناشی از حکم دادگاه
۴۰	بند چهارم: انحلال ناشی از انقضای مدت و انجام موضوع شرکت
۴۱	گفتار دوم: آثار انحلال
۴۲	بند نخست: آثار انحلال در شرکت‌های سهامی
۴۷	بند دوم: آثار انحلال در سایر شرکت‌ها
۴۹	مبحث پنجم: اسناد تجاری
۵۰	گفتار نخست: برات
۵۱	بند نخست: صدور برات
۵۱	الف. مندرجات الزامی برات
۵۵	ب. مندرجات اختیاری برات
۵۵	بند دوم: انتقال برات (مهرنویسی)
۵۷	بند سوم: قبول و نکول برات
۶۱	بند چهارم: پرداخت برات
۶۵	بند پنجم: نتایج عدم پرداخت وجه برات
۶۹	گفتار دوم: سفته
۷۱	گفتار سوم: چک
۷۲	بند نخست: صورت چک
۷۴	بند دوم: انتقال چک
۷۵	بند سوم: پرداخت چک
۷۵	بند چهارم: نتایج عدم پرداخت وجه چک
۷۶	بند پنجم: ضمانت اجراهای خاص چک
۷۶	الف. اجرای مفاد چک از طریق اجرای ثبت
۷۸	ب. تعقیب کیفری صادرکننده چک بی‌محل
۸۱	گفتار چهارم: اسناد در وجه حامل
۸۴	مبحث ششم: ضمانت
۸۸	مبحث هفتم: اسم تجاری
۹۰	فصل دوم: قانون تجارت الکترونیکی
۹۰	مبحث نخست: تعاریف و کلیات
۹۶	مبحث دوم: دامنه شمول قانون

مبحث سوم: دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیکی.....	۹۷
مبحث چهارم: ارزش اثباتی داده‌پیام.....	۹۸
مبحث پنجم: قواعد ارسال و دریافت داده‌پیام.....	۱۰۰
گفتار نخست: تصدیق دریافت داده‌پیام.....	۱۰۰
گفتار دوم: زمان ارسال و دریافت.....	۱۰۲
گفتار سوم: مکان ارسال و دریافت.....	۱۰۲
مبحث ششم: قواعد حمایتی قانون.....	۱۰۳
گفتار نخست: حمایت از مصرف‌کننده.....	۱۰۳
گفتار دوم: قواعد تبلیغ.....	۱۰۵
گفتار سوم: حمایت از داده‌پیام شخصی.....	۱۰۶
گفتار چهارم: حمایت از حقوق مؤلف.....	۱۰۶
گفتار پنجم: حمایت از اسرار تجاری.....	۱۰۷
گفتار ششم: حمایت از علائم تجاری.....	۱۰۷
مبحث هفتم: جرایم و مجازات‌ها.....	۱۰۸
گفتار نخست: کلاهبرداری کامپیوتری.....	۱۰۸
گفتار دوم: جعل کامپیوتری.....	۱۱۰
گفتار سوم: نقض حقوق انحصاری.....	۱۱۱
گفتار چهارم: نقض حفاظت از داده‌پیام.....	۱۱۱
مبحث هشتم: جبران خسارات.....	۱۱۳
بخش دوم: مقررات مالیاتی.....	۱۱۷
فصل نخست: قانون مالیات‌های مستقیم.....	۱۱۷
مبحث نخست: تعاریف و کلیات.....	۱۱۸
مبحث دوم: مشمولین.....	۱۱۹
مبحث سوم: مأخذ مالیات.....	۱۲۱
گفتار نخست: حق تمبر.....	۱۲۱
گفتار دوم: مالیات بر درآمد.....	۱۲۴
بند نخست: مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی.....	۱۲۴
بند دوم: مالیات بر جمع درآمد ناشی از منابع مختلف.....	۱۲۸
مبحث چهارم: معافیت‌های قانونی.....	۱۲۹
گفتار نخست: معافیت‌های کامل.....	۱۲۹

۱۳۴	گفتار دوم: معافیت‌های جزئی
۱۳۶	مبحث پنجم: کسورات
۱۳۶	گفتار نخست: هزینه‌های قابل قبول
۱۴۰	گفتار دوم: استهلاکات
۱۴۲	مبحث ششم: وصول مالیات
۱۴۴	فصل دوم: قانون مالیات بر ارزش افزوده
۱۴۵	مبحث نخست: تعاریف و کلیات
۱۴۷	مبحث دوم: مأخذ مالیاتی
۱۴۷	مبحث سوم: معافیت مالیاتی
۱۴۸	گفتار نخست: واردات و عرضه کالا و خدمات داخلی
۱۵۰	گفتار دوم: صادرات کالا و خدمات
۱۵۰	مبحث چهارم: تکالیف قانونی مؤدیان و دستگاه‌های اجرایی
۱۵۰	گفتار نخست: تکالیف مؤدیان
۱۵۱	گفتار دوم: تکالیف دستگاه‌های اجرایی
۱۵۲	مبحث پنجم: وجوه لازم‌الاجراء
۱۵۳	گفتار نخست: مالیات
۱۵۴	گفتار دوم: عوارض
۱۵۵	گفتار سوم: حقوق ورودی
۱۵۶	گفتار چهارم: سایر پرداختی‌ها
۱۵۹	مبحث ششم: ضمانت اجرایی
۱۶۱	بخش سوم: قواعد عمومی قراردادها و قواعد حاکم بر عقود معین
۱۶۱	فصل نخست: قواعد عمومی قراردادها
۱۶۲	مبحث نخست: مفهوم عقد
۱۶۳	مبحث دوم: شرایط صحت قرارداد
۱۶۳	گفتار نخست: قصد و رضای دو طرف
۱۶۵	گفتار دوم: اهلیت
۱۶۶	گفتار سوم: موضوع معامله
۱۶۸	گفتار چهارم: مشروعیت جهت معامله
۱۶۹	مبحث سوم: آثار قرارداد
۱۷۰	مبحث چهارم: شروط ضمن عقد

۱۷۰	گفتار نخست: شروط باطل
۱۷۲	گفتار دوم: شروط صحیح
۱۷۳	مبحث پنجم: انحلال قرارداد
۱۷۵	فصل دوم: قواعد حاکم بر عقود معین
۱۷۵	مبحث نخست: بیع
۱۷۸	مبحث دوم: اجاره
۱۸۲	مبحث سوم: مزارعه و مساقات
۱۸۴	مبحث چهارم: مضاربه
۱۸۶	مبحث پنجم: جماله
۱۸۷	مبحث ششم: شرکت
۱۹۰	مبحث هفتم: ذبیحه
۱۹۳	مبحث هشتم: عاریه
۱۹۵	مبحث نهم: قرض
۱۹۶	مبحث دهم: وکالت
۲۰۰	مبحث یازدهم: ضمان
۲۰۴	مبحث دوازدهم: حواله
۲۰۶	مبحث سیزدهم: کفالت
۲۰۸	مبحث چهاردهم: صلح
۲۱۰	مبحث پانزدهم: رهن
۲۱۴	مبحث شانزدهم: هبه
۲۱۷	بخش چهارم: پردازشگری اطلاعات مالی
۲۱۹	فصل نخست: مجوز تأسیس، تبدیل و فعالیت
۲۲۰	مبحث نخست: مجوز تأسیس و تبدیل
۲۲۰	گفتار نخست: شرایط اخذ مجوز تأسیس
۲۲۲	گفتار دوم: شرایط اخذ مجوز تبدیل
۲۲۴	گفتار سوم: صدور مجوز تأسیس و تبدیل
۲۲۶	مبحث دوم: مجوز فعالیت
۲۲۸	فصل دوم: تکالیف و مسئولیت شرکت پردازش اطلاعات مالی
۲۲۸	مبحث نخست: تکالیف شرکت پردازش اطلاعات مالی
۲۳۴	مبحث دوم: حدود مسئولیت

فصل سوم: ممنوعیت‌های قانونی.....	۲۳۵
مبحث نخست: اطلاعات مربوط به اوراق بهادار غیرمجاز.....	۲۳۵
مبحث دوم: فعالیت‌های غیرمجاز.....	۲۳۶
فصل چهارم: ضمانت اجرای تخلفات.....	۲۳۸
مبحث نخست: پردازشگر اطلاعات مالی.....	۲۳۸
مبحث دوم: مدیران و کارکنان پردازشگر اطلاعات مالی.....	۲۳۹
مبحث سوم: نهادهای مالی.....	۲۴۰
نمونه پرسش‌های چهار گزینه‌ای.....	۲۴۳
پاسخ پرسش‌های چهار گزینه‌ای.....	۲۵۹
کتاب‌نامه.....	۲۶۵

سخن ناشر

شرکت اطلاع‌رسانی بورس و خدمات بورس وابسته به سازمان بورس و اوراق بهادار، با هدف توسعه ابزارها و زیرساخت‌های اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی در بازار سرمایه، در سال ۱۳۸۳ تاسیس گردید. این شرکت از بدو تاسیس اقدام به خدمت‌رسانی به آحاد جامعه در خصوص موضوعات مرتبط با بازار سرمایه نمود. از جمله این خدمات می‌توان به راه‌اندازی پایگاه اطلاع‌رسانی بازار سرمایه ایران^۱؛ راه‌اندازی سامانه اینترنتی تالار مجازی بورس ایران^۲ با هدف آموزش و آشنایی علاقه‌مندان سرمایه‌گذاری در بورس ایران با سازوکار مناسب سرمایه‌گذاری؛ طراحی نرم‌افزار مدیریت بورس همراه با هدف تسهیل دسترسی فعالان بازار سرمایه به اطلاعات بازار از طریق گوشی تلفن همراه، و بسیاری از فعالیت‌های دیگر اشاره نمود.

یکی از فعالیت‌های اصلی این شرکت در راستای اطلاع‌رسانی و خدمت‌دهی در بازار سرمایه ایران، نشر کتب مختلف و متعدد مرتبط با مسایل مالی و سرمایه‌گذاری است. به همین منظور شرکت در سال ۱۳۹۰، با اخذ مجوز رسمی از وزارت فرهنگ و ارشاد

۱. به نشانی: www.sena.ir

۲. به نشانی: www.irvex.ir

اسلامی، انتشارات بورس را تأسیس نمود. انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس، با هدف نیل به مرجعیت کتب مالی به طور عام و کتب مرتبط با سرمایه‌گذاری به طور خاص، در داخل کشور اقدام به نشر کتب می‌نماید.

کتاب حاضر با عنوان بایسته‌های حقوق بازار سرمایه (مقررات تحلیل‌گری) که به منظور آشناسازی افراد با قوانین بازار اوراق بهادار و نیز آماده‌سازی متقاضیان شرکت در آزمون گواهینامه‌های حرفه‌ای منتشر گردیده است؛ اولین سری از کتب حقوق مالی است که سعی نموده با زبانی ساده و دقیق، مفاهیم حقوق تجارت، حقوق مدنی و حقوق بازار سرمایه را با توجه ویژه به اشخاصی که دارای معلومات حقوقی نیستند، تبیین نماید. ♦

امید است با انتشار اینگونه کتب، گامی مؤثر در راستای اعتلای دانش و توانمندی فعالان بازار سرمایه برداشته شود.

مقدمه

فعالیت در هر شغل و حرفه‌ای مستلزم آگاهی کامل از قوانین و مقررات حاکم بر آن حرفه است. عدم آشنایی کافی با این مقررات سبب می‌شود تا شخص نتواند در کنار و فعالیت خود موفق باشد. این موضوع در خصوص مشاغلی که از مصادیق خدمات عمومی محسوب می‌شوند اهمیت دوچندانی پیدا می‌کند. اگر اشخاصی که در بازار سرمایه به ارائه خدمت عمومی به سرمایه‌گذاران می‌پردازند از آگاهی کافی نسبت به قوانین و مقررات برخوردار نباشند، هم خود در معرض خطر و مسئولیت ناشی از عمل خویش قرار دارند و هم مشتریان خود را با خطرات عدیده مواجه خواهند ساخت و همه‌گیری این موضوع می‌تواند نظام بازار سرمایه را نیز با اختلال جدی مواجه سازد. از این روست که موفقیت در آزمون‌های گواهینامه‌های حرفه‌ای از شروط لازم جهت تصدی سمت‌های حساس در بازار سرمایه می‌باشد تا بدین وسیله از کفایت دانش و تعهد حرفه‌ای متقاضی فعالیت در بازار سرمایه اطمینان نسبی حاصل شود.

از آنجا که فعالیت در بازار اوراق بهادار با شناخت مقررات آن عجین شده است، در آزمون گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای، بخش مقررات همیشه قسمتی از آزمون را تشکیل می‌دهد. منابع آزمون در درس مقررات، عموماً یکسری مواد قانونی هستند که درک درست از مفاهیم مربوط به آن برای متقاضیان شرکت در آزمون گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای دشوار است. این مهم به‌ویژه در درس مقررات تحلیلی‌گری نمود بیشتری پیدا می‌کند. زیرا مقررات مزبور از مفاهیم پایه و در عین حال کاملاً تخصصی حقوق بوده و

فهم صحیح آنها نیازمند دانشی عمیق است، به‌ویژه آنکه بسیاری از مقررات قانون تجارت در سال ۱۳۱۱ به تصویب رسیده و عبارات آن برای خواننده غیر حقوقی ثقیل می‌باشد. در واقع، مروری بر سرفصل‌های درس قوانین و مقررات در آزمون تحلیل‌گری نشان می‌دهد که صرف‌نظر از مباحث مربوط به مالیات‌ها و نیز پردازش اطلاعات مالی، آنچه بیشتر مورد تمرکز قرار گرفته مفاد قانون مدنی و قانون تجارت است. در خصوص مفاد این دو قانون مادر و اصلی حقوق، صرف مطالعه مواد قانون در اغلب اوقات بدون آنکه تصویری درست از قواعد حاکم بر موضوع ارائه دهد فقط بر ابهامات خواننده می‌افزاید، زیرا برای درک فضای حقوقی حاکم بر حقوق مدنی و تجارت در بسیاری موارد باید از ظواهر گذشت و بر معنای حقیقی و نیز ارتباط بین مواد تکیه کرد. این امر زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که مخاطب این کتاب اشخاصی هستند که اکثریت قریب به اتفاق ایشان تحصیل کرده حقوق نمی‌باشند و آشنایی کمی با مفاهیم حقوقی دارند. بر این اساس در بسیاری موارد لازم می‌آید تا به توضیح و تفصیل مواد قانونی با ذکر مثال‌های حتی‌الامکان ساده پرداخته شود. از سوی دیگر، هدف سازمان بورس و اوراق بهادار از پیش‌بینی این مقررات به عنوان منابع آزمون، درک مفاهیم کاربردی و نه صرفاً به خاطر سپردن مواد قانونی است. از همین درست که سؤالات درس مقررات نیز به سوی تحلیلی و کاربردی شدن در حال حرکت است و تشریح و تفصیل مواد قانونی نیز اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. با این وجود، از سوی دیگر و از آنجا که هدف اصلی و اولیه از تهیه این کتاب آماده‌سازی متقاضیان شرکت در آزمون گواهینامه‌های حرفه‌ای بوده است، سعی شده تا حتی‌الامکان از متن قانون جز در صورت ضرورت فاصله گرفته نشود تا بدین وسیله استفاده بهینه از کتاب در راستای هدف مورد نظر به عمل آید. هدف این تلاش آن بوده تا با توضیح و تبیین مناسب مواد بی‌آنکه این توضیح و تبیین نه منجر به اطاله کلام گردد و نه اختصار- هدفی را که از اعطای گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای مدنظر است در درس دشوار «مقررات تحلیل‌گری بازار سرمایه» محقق سازد. لازم به ذکر است آنچه در این کتاب ارائه گشته به هیچ وجه جایگزین مطالعه مفاد قوانین و مقررات نیست و تنها وسیله‌ای برای ساده کردن درک مفاهیم مواد قانونی است. بنابراین، متقاضی شرکت در آزمون تحلیل‌گری باید برای کسب موفقیت حتماً

متن مقررات را نیز به دقت مطالعه نماید.

این کتاب متناسب با سرفصل‌های اعلامی توسط اداره گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای سازمان بورس و اوراق بهادار در چهار بخش مقررات تجاری، مقررات مالیاتی، قواعد عمومی قراردادها و قواعد حاکم بر عقود معین و سرانجام پردازشگری اطلاعات مالی ارائه گردیده است. سرفصل‌های مزبور بدین شرح می‌باشد:

۱. فصول اول و دوم قانون تجارت در مورد دفاتر تجاری؛
۲. اصلاحیه قانون تجارت، مبحث نخست بخش‌های نهم و یازدهم؛
۳. مباحث دوم تا هفتم قانون تجارت در مورد سایر شرکت‌های تجاری؛
۴. باب‌های چهاردهم و پانزدهم قانون تجارت در مورد اسم تجاری و شخصیت حقوقی؛
۵. فصول دوم تا چهارم قانون تجارت در مورد تصفیه امور شرکت‌ها و سایر مقررات در مورد شرکت‌های تجاری؛
۶. باب‌های چهارم و پنجم قانون تجارت راجع به برات، فته طلب، چک و اسناد در وجه حامل؛
۷. باب دهم قانون تجارت در مورد ضمانت؛
۸. قانون تجارت الکترونیک؛
۹. قانون صدور چک و سایر مقررات در مورد چک؛
۱۰. قانون مالیات‌های مستقیم، باب اول در مورد اشخاص مشمول مالیات، فصل پنجم باب دوم در مورد حق تمبر، فصول پنجم و هفتم باب سوم در مورد مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی و مالیات بر جمع درآمد ناشی از منافع مختلف، باب چهارم فصل نخست در مورد معافیت‌ها و فصل دوم در مورد هزینه‌های قابل قبول و استهلاك، فصل چهارم در مورد مقررات عمومی و فصل نهم در مورد وصول مالیات؛
۱۱. قانون مالیات بر ارزش افزوده؛
۱۲. قواعد عمومی قراردادها و قواعد حاکم بر عقود معین در قانون مدنی؛
۱۳. دستورالعمل تأسیس و فعالیت پردازش اطلاعات مالی (مصوب ۵۰۲۳/۱۳۸۹) هیأت مدیره سازمان بورس.

در پایان خاطرنشان می‌سازد با توجه به اینکه سرفصل‌های اول تا یازدهم فوق‌الذکر با سرفصل‌های اعلامی اداره گواهی‌نامه‌های حرفه‌ای سازمان بورس و اوراق بهادار در خصوص درس «مقررات مدیریت نهادهای بازار سرمایه» مشترک می‌باشد، لذا اکثر مطالب این کتاب برای متقاضیان اخذ گواهینامه حرفه‌ای «مدیریت نهادهای بازار سرمایه» نیز مفید و قابل استفاده است.

www.ketab.ir